

INFLUENȚA ORIGINALULUI GRECESC ÎN *BIBLIA DE LA 1688*. TRADUCEREA PARTICIPIULUI ÎN *EVANGHELIA DUPĂ MATEI*^{*}

DR. MARIAN CIUCĂ

(cercetător nefiliat)

marian_ciucă@yahoo.com

Abstract: The 1688 Version of the Bible represents a key moment in the development of the Romanian ecclesiastical language. To this day the Orthodox translation of the Bible currently in use, as well as the Romanian Orthodox service books mirror the structures of the Cantacuzino Bible. This paper attempts to track some of these structures back to the Greek original of the Bible. Matthew's Gospel makes for an excellent source of samples suitable, through both their variety and great frequency, for a study of this nature. The paper presents some provisional results of this analysis.

Keywords: *the Bible of Bucharest (1688), the New Testament of Bălgard (1648), translation, participle*

1. Observații preliminare

Participiul este o formă verbală extrem de comună atât în elina epocii clasice, cât și în limba Noului Testament grecesc (NTG). Flexibilitatea gramaticală și lexicală a participiului îl fac apt de a fi prezent în variate construcții și tipuri de enunț¹. Participiul (P) apare adesea în relație cu un verb personal (V), completând sensul acestuia. Avem astfel de a face cu un nucleu participial (N); de regulă, acest nucleu conține un P: N1. Un exemplu standard este binecunoscutul ἀποκριθεὶς εἶπεν², dar trebuie să ne aşteptăm la o mult mai variată gamă de exemple, deoarece lista verbelor este mult mai mare și, pe de altă parte, uneori nucleele conțin mai mult de un P: N2, N3, N4. Pe lângă această utilizare adverbală, participiul apare adnominal,

* Acest studiu reprezintă o variantă extinsă a comunicării pe care am susținut-o la simpozionul „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”. Îi sunt recunoscător profesorului Eugen Munteanu pentru acceptarea propunerii mele de comunicare. Tot aici, nu aş putea trece cu vederea fructuoasele discuții pe care le-am avut în zilele simpozionului cu domnii Marius Cruceru și Emanuel Conțac, cărora le datorez mulțumiri pentru subsidiile bibliografice pe care mi le-au pus la dispoziție cu amabilitate.

¹ Sau, cum s-a spus, „That the Greeks were φιλομέτοχοι is a common saying...” (Gildersleeve 1888: 139).

² Acest particiup intră în componența unei formule narrative cu numeroase ocurențe în Evanghelii. După cum spune Gildersleeve 1888: 153, referindu-se la aparițiile participiului în Evanghelii: „Surely the formula ἀποκριθεὶς εἶπε for the synoptics and ἀπεκρίθη καὶ εἶπε for John is a compendium of the whole situation (a prezentei prt. în NTG)“.

caz în care poate fi articulat sau nu. Pe de altă parte, în *Biblia de la București* (BB), de la 1688, și în *Noul Testament de la Bălgrad* (NTB), de la 1648, participiul elin apare redat prin mai multe tipuri de echivalări: substantiv (S), gerunziu (G), participiu (Prt), propoziție subordonată (Vs) sau chiar principală (Vp). O analiză descriptivă a redării participiului în BB poate, de aceea, oferi detalii despre stilul celor două traduceri (*ntr*) și, în consecință, identifica elemente ale limbajului biblic românesc modern în curs de formare în secolul al XVII-lea.

Cercetarea de față verifică aceste premise în textul celor două traduceri menționate. Ne-am oprit la *Evanghelia după Matei* (EM), deoarece conține un număr mare de situații sintactice și lexicale interesând tematica în discuție. Cum ținta noastră este una pragmatică mai degrabă decât teoretică, am preferat o descriere simplă, centrată pe liste de exemple, care să susțină concluziile prezentate. Efortul nostru poate premerge un studiu detaliat al sintaxei *ntr* ca un potențial capitol al unei sintaxe a Noului Testament românesc și, dincolo de aceasta, constituie o contribuție modestă la istoria limbii române literare.

Am dorit să surprindem în această analiză soluțiile la care au ajuns traducătorii români ai EM, anticipând un anumit grad de refacere a expresiei originale, datorat într-o bună măsură diferențelor dintre cele două limbi în cazul acestui detaliu, gerunziul și participiul perfect nefiind atât de frecvente în textele românești pe cât este participiul în greacă.

După cum se știe, Noul Testament din BB reia, cu puține modificări, textul *Noului Testament de la Bălgrad* (NTB). Citarea în paralel a ambelor texte permite o mai bună înțelegere a opțiunilor de traducere ilustrate de BB³.

Observațiile prezentate în continuare și concluziile la care am putut ajunge necesită confruntarea cu restul Noului Testament românesc, aşa cum apare în BB și în NTB. Varietatea soluțiilor din ambele traduceri românești și, pe de altă parte, dificultatea de a găsi un criteriu clar de ordonare a unei game neașteptat de largi de date lingvistice explică numărul mare de exemple pe care ne întemeiem concluziile⁴. Metoda pe care am aplicat-o reflectă atât varietatea, cât și cantitatea atestărilor: în original multe participii nearticulate apar în situații narrative stereotipe; sistematizarea lor pe cimpuri semantice a putut, de aceea, părea o soluție relativ inteligibilă, cu atât mai mult cu cât echivalările din *ntr* sunt diverse și pot fi grupate în două clase: parte de propoziție și propoziție. Participiul articulat, pe de alta parte, este sensibil mai sistematic tradus și, în plus, coincidența celor două traduceri este foarte mare, aşa încât a doua axă de abordare în demersul nostru a constituit-o prezența, respectiv absența articolului.

³ Varianta BB este întotdeauna dată prima, iar apoi cea din NTB, separate prin semnul „|”. Atunci când diferențele sunt neesențiale pentru detaliul discutat, varianta NTB este dată între paranteze după cea din BB; *ntr* semnalază consensul celor două traduceri românești.

⁴ În analiza noastră am întrebuințat cam jumătate din participiile existente în EM, *cf. id., ibid.*, p. 156, nota 1.

2. Participiul nearticulat

2.1. Participiul tradus prin gerunziu

Exemplele ilustrează în majoritate situații narative stereotipe grupate în jurul câtorva câmpuri semantice.

a) mers/ședere

1. ἔως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω, 2.9: pînă viind au stătut deasupra | pînă veni de stătu deasupra
2. ἐλθὼν κατόκησεν, 2.23: venind sălăslui | veni de se sălăslui
3. ἡ ... ἐλθοῦσα προσεκύνει ... λέγουσα, 15.25: ea viind, să încrina ... grăind | ea veni și să încină grăind
4. ἐλθόντες ... ἐπελάθοντο, 16.5: viind ... uitară | cînd veniră ... uitară
5. ἐλθόντες ... ἔδωκαν, 27.33-34: venind ... deaderă | veniră ... deaderă
6. ἐλθόντες ... ἀπήγγειλαν, 28.11: mergind ... deaderă știre | mearseră ... deaderă de știre
7. ἐλθόντες ἔκλεψαν, 28.13: viind ... au furat | au venit ... și ... au furat
8. ἰδών ... ἔρχομένους ... ἐίπεν, 3.7: văzind ... viind ... zise | deaca văzură ... viind ... zise
9. ἴδωσι ... ἔρχόμενον, 16.28; 24.30: vor vedea ... viind *ntr*
10. προσελθόντες ... εἴπον, 13.27: viind ... zisără | veniră ..., zisără
11. προσελθόντες ... εἴπον, 15.12: apropiindu-se (-să NTB) ... zisără *ntr*
12. προσελθόντες ... εἴπον, 17.19; 26.73: apropiindu-se ... ziseră | să apropiiără ... și zisără
13. προσελθὼν ... εἴπεν, 18.21; 21.30: apropiindu-se ..., zise | să apropiiie ..., zise
14. προσελθὼν ... εἴπεν, 19.16: apropiindu-să, zise *ntr*
15. προσελθὼν ... εἴπεν, 21.28: mergind ... zise *ntr*
16. προσελθὼν ... εἴπεν, 25.22, 24: venind ... zise | veni ... zise
17. προσελθόντες ... ἥγειραν ... λέγοντες, 8.25: apropiindu-se ... deșteptară ... zicind | să apropiiără ... deșteptară ... zicind
18. καὶ προσελθόντες ... ἦραν, 14.12: Si apropiindu-se (-să) ... luară *ntr*
19. προσελθόντες ... πειράζοντες ἐπηρώτησαν, 16.1: apropiindu-să ... ispitind, rugără *ntr*
20. προσελθὼν ... προσήνεγκεν ... λέγων, 25.20: mergind ... aduse ... zicind | mearse ... aducind ... zicind
21. πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων ... προσελθόντες, 26.60: multe mărturii mincinoase viind ... viind | veniră mărturii multe minciunoase ... venind
22. προσελθοῦσαι ... ἐκράτησαν, 28.9: apropiindu-se apucără | veniră, cuprinsără

Exemplele care ilustrează câmpul semantic „a merge – a șdea” sunt foarte numeroase, peste o sută în originalul EM. Verbele reprezentate sunt în primul rând *ἔρχεσθαι* (a se aprobia, a veni, a merge⁵) și compușiile lui: *προσέρχεσθαι* (a se aprobia, veni, merge), *ἐξέρχεσθαι* (a ieși), *εἰσέρχεσθαι* (a intra), *ἀπέρχεσθαι* (a merge, ieși), *προέρχεσθαι* (a merge) și *πορεύεσθαι* (a merge, a se duce). Urmează cu câteva atestări compușiile lui *βαίνειν*: *ἀναβαίνειν*, *ἐμβαίνειν*, *ἐπιβαίνειν*, *καταβαίνειν*, *μεταβαίνειν* (a sui, a intra, a veni, a se pogorî), *ἀφεῖναι* (a lăsa), *περιπατεῖν* (a îmbla). A treia categorie conține verbe cu una sau două atestări: *στρέφειν*, *ἐπιστρέφειν* (a se întoarce), *ἀποδημεῖν* (a merge departe), *ἐπανάγειν* (a se înturna), *ἀναβιβάζειν* (a se

⁵ Între paranteze sunt date traducerile ce apar în *ntr*.

sui, a trage). Acestor verbe le-am alăturat un grup de câteva verbe de stare: *iστάναι*, *κάθεοθαι*, *καθεύδειν* (a sta, a sedea, dormi).

De la bun început se remarcă traducerea cu variante a aceluiași verb din NTG: lui *ἔρχεσθαι* și compușilor lui, de pildă, le corespund, în ordine descrescătoare, trei traduceri: a) *a se apropia* (11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 22); b) *a veni* (1-10, 16, 21); c) *a merge* (15, 20). Utilizarea acestui sens pare a fi o inovație în NTB, întrucât exemplele citate sunt în consens *ntr*.

Tratamentul N1 (participiu + verb personal): BB aplică invariabil schema GV (traducere literală, atât ca redare a P, cât și ca topică), în timp ce NTB practică variate strategii de traducere, după cum urmează: a) GV/VG (9, 11, 14, 15, 17, 18, 21); b) V, V (două verbe principale în parataxă), în 5, 6, 10, 13, 16, 22; c) V+V (două verbe principale coordonate copulativ), în 3, 7, 12; d) VVs/VsV (două verbe personale, din care unul este subordonat), în 1, 2, 4, 8, 19, 20. În exemplul 21, participiul absolut urmat de un alt participiu a fost asimilat unui N1.

Este de remarcat sintagma *pīnā viind* (1). În exemplele selectate mai există două astfel de cazuri: *deaca viind* (257) și *deaca trecīnd* (267). Modelul acestor formulări este NTB, cu schimbarea V în G⁶.

- 23. οἱ δὲ ἔξελθόντες ἀπῆλθον⁷, 8.32: iară ei, deaca ieșiră, mearseră *ntr*
- 24. ἔξελθων... εἰδε, 14.14, 26.71: ieșind ... văzu *ntr*
- 25. ἔξελθοῦσα ... ἐκραύγασεν ... λέγουσα, 15.22: ieși ... strigă ... grăind *ntr*
- 26. ἔξελθων ... εἶδεν ... ἐστῶτας, 20.3: ieșind ... văzu ... stând *ntr*
- 27. ἔξελθων ... εὑρεν ... ἐστῶτας, 20.6: ieșind ... află ... stând *ntr*
- 28. ἔξελθων ... ἐποίησεν, 20.5: ieșind ... făcu | ieși ... feace
- 29. ἔξελθοῦσαι ... ἔδραμον, 28.8: ieșind ... alergără | ieșiră curind

Toate ocurențele acestui participiu sunt traduse invariabil, prin „a ieși”.

De la bun început este relevat consensul *ntr*. Pentru NTB explicația poate fi caracterul formular al utilizării acestui participiu în NTG: în afară de faptul că apar în contexte narrative stereotipe, formele acestui participiu sunt exclusiv de aorist; verbul principal este și el la același timp, ceea ce pare să susțină concluzia noastră. În al doilea rând, traducerea literală din NTB a fost preluată ca atare de BB, fapt ce favorizează schema GV⁸.

- 30. εἰσελθών ἐκράτησε, 9.25: întrînd o au apucat | întră și o prinse
- 31. εἰσελθών ... εἰδον, 22.11: întrînd ... văzu | intră ... văzu
- 32. εἰσελθών ... ἐκάθητο, 26.58: întrînd ... sădea *ntr*
- 33. ἀπελθών ... ὥρυξεν, 25.18: mergînd ... săpă | mearse ... săpă
- 34. ρίψας ... ἀπελθών ... ἀπήγξατο, 27.5: aruncînd ... mergînd să spînzură | aruncînd ... mearse ... și să spînzură
- 35. προελθών ... προσευχόμενος καὶ λέγων, 26.39: mergînd ... rugîndu-Se (-Să NTB) și zicînd

⁶ Pentru tratamentul N2, concluziile au fost formulate la sfârșitul studiului.

⁷ Articolul are aici valoare de pronume subiect.

⁸ Vezi *supra*, nota 6.

36. πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς, 2.8: ducindu-vă, cercetați cu deadins | duceți-vă, iscodiți cu de-adins
37. πορευθέντες δὲ μάθετε, 9.13: ce mergind învățați | meargeți de învățați
38. πορευθεῖς ... βάλε ὅγκιστρον, 17.27: ducindu-te ... aruncă undița | pasă ... aruncă undița
39. πορευθέντες ... ἥγανον, 21.6-7: mergind ... adusără | mearseră ... și adusără
40. πορευθέντες ... συμβούλιον ἔλαβον, 22.15: mergind ... făcăru sfat | mearsără ... făcind sfat
41. πορευθεῖς ... ἡργάσασθε, 25.16: mergind ... au lucrat | merse ... lucră
42. οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο ... σφραγίσαντες, 27.66: iară ei mearseră și întăriră peciliuind | iară ei mearseră și pecetluiră sămnind
43. πορευθῆσαι τοχὺ εἴπατε, 28.7: curind mergind ziceți | curind meargeți, ziceți
44. πορευθέντες ... μαθητεύσατε βαπτίζοντες, 28.19: mergind învățați ... botezind | meargeți de învățați ... botezind
45. ἀναβαίνων ... παρέλαβεν, 20.17: suind ... luo *ntr*
46. ἐμβὰς ... διεπάρασε καὶ ἥλθεν, 9.1: intrind ... au trecut și au venit | intră ... trecu și vine
47. ἔρχεται ... ἐπιβεβήκως, 21.5: vine ... săzind *ntr*
48. καταβὰς ... περιεπάτησεν, 14.29: pogorîndu-se ... au umblat | să pogorî ... de îmbla
49. καταβὰς ... καὶ προσελθὼν ... ἀπεκύλισε, 28.2: pogorînd ..., viind, prăvăli | pogorînd ... și venind ... prăvăli *ntr*
50. μεταβὰς ... ἥλθεν ... καὶ ἀναβὰς ... ἐκάθετο, 15.29: mutîndu-se ... veni ... și suindu-se ... şedea | mearse ... veni ... și să sui ... de şedea
51. ἀφεῖς ... ἥλθεν, 13.36: lăsind ... veni | lăsa și veni
52. ἀφεῖς ... πάλιν παρελθὼν ... προσημέσατο ... εἰπών, 26.44: lăsind ... iară mearse de Să rugă ... zicînd *ntr*
53. ἀφέντες ... ἀπῆλθον, 22.22: lăsind ... să duseră (-sără NTB) *ntr*
54. ἀφέντες τὸ πλοῖον, 4.22: lăsind cinul | lăsără corabia
55. περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, 14.25: imblînd pre mare *ntr*
56. βλέποντας ... λαλοῦντας ... περιπατοῦντας ... βλέποντας, 15.31: văzînd ... grăind ... imblînd ... văzînd *ntr*
57. στραφέντες ῥήξωσιν, 7.6: intorcîndu-se rumpe-vor | intorcîndu-să să nu rumpă
58. ἐπιστραφεῖς καὶ ἰδών ... εἶπε, 9.22: intorcîndu-Se și văzîndu-o ... zise | Să întoarse și o văzu, zise
59. ἀποδημῶν ἐκάλεσεν, 25.14: mergînd departe chemă (cheamă NTB) *ntr*
60. ἐπανάγων ... ἐπείνασεν, 21.18: înturnîndu-Se (turnînd NTB) ... flămînzi
61. ἀναβιβάσαντες ... καὶ καθίσαντες συνέλεξαν, 13.48: suindu-l ... și săzînd aleaseră | trasără-l ... și săzură de aleasără
62. (τὸ βέλευμα) ἔστος, 24.15: (scîrba | cea grozăvie NTB) ... stînd *ntr*
63. εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, 26.40: află pre ei dormind *ntr*
64. ὄψεσθε ... καθήμενον ... καὶ ἐρχόμενον, 26.64: veți vedea ... săzînd ... și viind *ntr*
65. καθήμενοι ἐτήρουν, 27.36: săzînd păziia *ntr*
66. ἦν καθήμεναι, 27.61: era ... săzînd *ntr*

În NTG, participiul este de regulă aorist, urmat la mare distanță de prezent – exclusiv la verbul ἔρχεσθαι (8, 9) –, și apoi de o formă izolată de perfect (47). Cum gerunziul românesc nu permite redarea lor, distincțiile de timp, număr sau gen se pierd: *e.g.* 25, 29, în care tuturor formelor participiale din NTG le corespunde aceeași traducere, *ieșind*. Pe de altă parte, în *ntr* se recurge la sinonime acolo unde NTG atestă aceeași formă, de exemplu 6 și 7, în care ἐλθόντες este tradus, pe rând, *mergînd* și apoi *viind*.

Este evidentă preferința BB pentru G, acolo unde NTB traduce cu V. Deosebiri pot fi constatate atât între BB și NTB, cât și în interiorul aceleiași traducerii. De pildă, în exemplele 15 și 16 opoziția este dublă: la nivel lexical, *a merge* vs. *a veni*, iar la nivel morfologic, G vs. V. Își în cazul altor verbe de mișcare decât *ἔρχεσθαι* și compușii lui traducerile din BB și NTB ilustrează, în general, aceeași formulă: BB utilizează GV, iar NTB conține soluții variate: a) GV/VG: 32, 40, 44, 47, 53, 57, 59 etc.; b) V, V: 31, 33, 36, 38, 41, 43, 46, 50; c) V+V: 30, 39, 51; d) VVs/VsV: 37, 50.

Exemplul 50 atestă două N1 coordonate copulativ, ceea ce explică prezența lui atât sub (b), cât și sub (d) în observația precedentă; structura NTB, reluată literal de BB, este PV+PV, dar NTB inovează: V,V+VV. Pentru mai multe detalii despre tratamentul NTB vezi *infra*, sub *Concluzii*.

Exemplele în consens sunt rare. Chiar când există consens structural, BB operează schimbări lexicale: *e.g.* 42, despre care vezi detaliu sub *Concluzii*, sau 54.

Aceste caracteristici dau o notă aparte traducerii BB și evidențiază clar că principiul adoptat de traducători este cel literal. Astfel, din totalul exemplelor de acest tip existente în EM, mai mult de jumătate sunt refaceri cu gerunziul în BB ale unor propoziții subordonate în NTB.

b) enunț

67. ἐφάνη ... λέγων, 1.20: să arătă ... grăind *ntr*
68. παρεγένοντο ... λέγοντες, 2.2: au venit ... zicind | veniră ... zicind
69. προσῆλθον ... λέγοντες, 13.36; 14.15; 24.3: să apropiară ... grăind *ntr*
70. προσῆλθον ... λέγοντες, 24.3: apropiară-să ... zicind *ntr*
71. ἰδόντες ... περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες, 14.26: văzind ... îmblind ... să spăreară zicind *ntr*
72. ἡ ... ἐλθούσα προσεκύνει ... λέγουσα, 15.25: ea viind, să încrina ... grăind | ea veni și să încrina grăind
73. προσλαβόμενος ... ἔρξατο ... λέγων, 16.22: apucîndu-L ... începu ... zicind | (*și-*)L apucă ... începu ... zicind
74. ἐντελάτο ... λέγων, 17.9: porunci ... zicind *ntr*
75. φωνή ... λέγουσα, 17.5: glas ... grăind *ntr*
76. πεσὼν ... προσεκύνει ... λέγων, 18.26: căzind ... să încrina ... zicind | plecîndu-să ... rugă ... zicind
77. πεσὼν ... παρεκάλει ... λέγων, 18.29: căzind ... rugă ... grăind | căzu ... rugă ... grăind
78. κρατήσας ... ἐπνίγεν λέγων, 18.28: prinziind ... îl sugruma zicind | (*și-*)l prinse de-l sugruma grăind
79. ἀφείς ... πάλιν παρελθών ... προσηύξατο ... εἰπὼν, 26.44: lăsind ... iară mearse de Să rugă ... zicind *ntr*
80. ἔκραξαν λέγοντες, 20.31: striga zicind⁹ *ntr*
81. οἱ ... ἔκραζον λέγοντες, 27.23: ei ... striga zicind *ntr*
82. ὀποκριθεὶς ... εἶπε(ν), 3.15; 4.4, 13.37, 14.28, 16.2; 21.29, 30; 25.12; 26.23: răspunzînd ... zise | răspunse ... zise

⁹ Acestei serii îi poate fi adăugat exemplul de la 21.15: τοὺς παῖδας τοὺς κράζοντας ... καὶ λέγοντας, copiile (porobocii NTB) strigînd ... și zicind *ntr*, probabil singurul exemplu de particiipiu articulat tradus prin gerunziu.

83. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 12.39: iară el răspunse, zise lor *ntr*
84. ὁ ... ἀποκριθεὶς ... εἶπεν, 15.3: El răspunzind zise *ntr*
85. ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ... εἶπεν ... λέγων, 22.1: răspunzind Iisus ... zise ... zicind *ntr*
86. ὁ ... ἀποκριθεὶς εἶπεν, 24.2: Iisus zise *ntr*
87. προσκαλεσάμενος, 15.10: chemind | chemă
88. προσκαλεσάμενος, 15.32: chemind *ntr*
89. προσκαλεσάμενος ... ἔστησεν αὐτό, 18.2: chemind ..., îl puse | chemă și-l puse
90. προσκαλεσάμενος ... λέγει, 18.32: chemind ... zise | chemă ... zise
91. βλέποντας ... λαλοῦντας ... περιπατοῦντας ... βλέποντας, 15.31: văzind ... grăind ... îmblînd ... văzind *ntr*
92. ὥφθη ... συλλαλοῦντες, 17.3: să arătă ... grăind *ntr*
93. ἐλάλησεν ... λέγων, 23.1-2: grăi ... zicind *ntr*

Este o secțiune comparabilă cantitativ cu cea precedentă, având peste o sută de atestări în EM. Verbele reprezentate sunt: *λέγειν* (a zice, a grăi), *ἀποκρίνεσθαι* (a răspunde), *προσκαλεῖσθαι* (a chemă) și (*συλλαλεῖν* (a grăi)). Cele mai multe exemple conțin participiul prezent al lui *λέγειν* sau *λαλεῖν*. Mai puțin numeroase sunt exemplele cu participiul aorist al lui *ἀποκρίνεσθαι* sau *παρακαλεῖσθαι*. Uneori, participiul determină un verb din același camp semantic (77, 79, 80-86, 90).

Exemplele din această secțiune oferă o imagine de ansamblu mult mai unitară decât cea precedentă, din cel puțin două motive. În primul rând, stereotipia formulară devine o realitate în acest camp semantic, mult mai mult decât fusese în secțiunea precedentă: peste un sfert din totalul atestărilor în EM este reprezentat de aceeași formulă, *ἀποκριθεὶς εἶπε*, ceea ce pare a încuraja repetitia *tale quale* din BB. Este de adăugat că exemplele de sub 87-90 vin să întărească această afirmație. În al doilea rând, G apare acum mult mai des în NTB, ceea ce explică numărul foarte mare de exemple în consens. Interesant este că acest lucru apare și în grupa exemplelor de tipul *ἀποκριθεὶς... εἶπε*, sub 82-86, pentru care NTB oferă ambele soluții de traducere: atât cea obișnuită, cu V,V (răspunse..., zise, sub 82, 83), cât și cea cu formula standard GV (răspunzind... zise). Singura excepție o constituie exemplul 86, probabil o haplografie în NTB, de tipul *Iisus <răspunse,> zise*, preluată mecanic în BB. Grupa verbului *προσκαλεῖσθαι*, sub 87-90, conține patru exemple, ilustrând atât consensul, cât și, mai ales, tratamentul divergent obișnuit: G în BB și V în NTB.

Distribuția celor două traduceri: *a grăi* și *a zice* nu pare dictată de vreun criteriu anume. De cele mai multe ori BB urmează soluția NTB (67, 68 etc.), dar alteori schimbă (78).

c) diferite acțiuni

94. κελεύσας ... λαβών ... ἀναβλέψας ... εὐλόγησεν ... κλάσας ἔδωκεν, 14.19: poruncind ... luând ... căutind la ceriu ... binecuvîntă ... frîngind deade | porunci ... luo ... căută în ceriu ... deade har ... frîmse ... deade
95. ἰδόντες ... περιπατοῦντα ... λέγοντες, 14.26: văzind ... îmblînd ... zicind *ntr*
96. βλέπων ... ὄφελοντας ... λέγων, 14.30: văzind ... începind ... zicind *ntr*
97. ἰδόντες ... διεσάφησαν, 18.31: văzind ... spusăra *ntr*
98. ἰδόντες ... ἐθαύμασαν λέγοντες, 21.20: văzind ... să mirară grăind *ntr*
99. ἰδὼν, 3.7: văzind | deaca văzură

100. *ιδόντες* ... ήγονάκτησαν, 26.8: văzind ... să mîniară (mirară NTB) *ntr*
101. *ιδών* ... λαβών ... ἀπενίψατο ... λέγων, 27.24: văzind ... luînd ... spălă-ș (-și NTB) ... zîcînd (zi- NTB) *ntr*
102. *θεωροῦσσαι*, 27.55: privind *ntr*
103. *ἀκούσας*, 2.3: auzind *ntr*
104. *οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν*, 2.9: iară ei, ascultînd pre împăratul mearseră | iară ei ascultără pre craiu și mearseră
105. *ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι*, 14.13: auzind gloatele | auziră dihania
106. *ἀκούσαντες*, 15.12: auzind | deaca auziră
107. *ἀκούσαντες*, 17.6; 22.34; 27.47: auzind *ntr*
108. *ἀκούσας ... ἀπῆλθεν λυπούμενος*, 19.22: auzind ... să duse întristat *ntr*
109. *καθήμενοι ... ἀκούσαντες ... ἔκραξαν λέγοντες*, 20.30: săzind ..., auzind ... strigăra zicînd | săzînd ... auziră ... și strigăra zicînd
110. *ἀκούσαντες ἔθαμασαν*, 22.22: auzind să mirară *ntr*
111. *ἀκούσαντες ... ἐξεπλήσσοντο*, 22.33: auzind ... să mirară | cînd auziră ... să mirară
112. *μεθερμηνεύμενον*, 1.23: tălmăcindu-se | să spune
113. *διδάσκων ... καὶ κηρύσσων ... καὶ θεραπεύων*, 4.23: învățînd ... și propoveduînd (povestuînd NTB) ... și vindecînd *ntr*
114. *ψευδόμενοι*, 5.11: mințind *ntr*
115. *προσελθόντες ... πειράζοντες ἐπηρώτησαν*, 16.1: apropiindu-să ... ispitind, rugără *ntr*
116. *προσῆλθον ... πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες*, 19.3: să apropiiăra ... ispitindu-L pre El și zicînd Lui (Lui om. NTB) *ntr*
117. *ἐμπαίζοντες*, 27.41: bătîndu-și joc | batgiourind
118. *γνοὺς ... εἶπεν*, 16.8: conoscînd ... zise | știu ... și zise
119. *γνοὺς ... εἶπεν*, 22.18; 26.10: conoscînd ... zise | înțelegînd ... zise
120. *γνοὺς ... εἶπεν*, 26.10: știind ... zise *ntr*
121. *μὴ εἰδότες*, 22.29: neștiind | pentru că nu stiți
122. *κλαίουσα*, 2.18: plîngînd | plîngea
123. *συνεχομένους*, 4.24: cuprinși fiind | cuprinși
124. *πόλις ... κειμένη*, 5.14: cetatea zâcînd | cetatea pusă
125. *μερομνῶν*, 6.27: grijînd | cu cîștiga
126. *εἰδε ... βεβλημένην καὶ πυριέσσουσαν*, 8.14: văzu ... zâcînd și înfierbîntată | văzu ... zâcînd ... de friguri
127. *βασανίζόμενον ὅπό τὸν κυμάτων*, 14.24: învăluindu-se (-să NTB) de valuri | de unde
128. *στυγνάζων*, 16.3: posomorîndu-să | nuoros
129. *σπλαγχνισθεῖς*, 18.27: milostivindu-se | feace-i-să milă
130. *σπλαγχνισθεῖς ... ἥψατο*, 20.34: milostivindu-Se ... atinse | facîndu-I-Să milă ... atinse
131. *ὅργισθεῖς ... παρέδωκεν*, 18.34: mîniindu-se ... deade | să mînie ... și(-l) deade
132. *ὅ ... μεταμεληθεῖς ἀπῆλθεν*, 21.29: căindu-se, mearse | să gîndi și mearse
133. *μεταμεληθεῖς*, 27.3: căindu-se | căi-se
134. *ὅμελήσαντες*, 22.5: lenevind | nu vrură
135. *φοβηθεῖς ... ἔκρυψα*, 25.25: temîndu-mă, ... ascunșu *ntr*
136. *λυπούμενοι*, 26.22: întristîndu-să | să întristară
137. *δίκαιος ὁν καὶ μὴ θέλων ... ἔβουλήθη*, 1.19: fiind dirept și nevrînd ... vru | fiind derept și nu vru ... vru
138. *θέλων ... ἀποκτεῖναι*, 14.5: vrînd să ucigă *ntr*
139. *ἔχοντες*, 15.30: avînd *ntr*
140. *μὴ ἔχων*, 22.12, 25: neavînd *ntr*
141. *Ματθαῖον λεγόμενον*, 9.9: Mattheiu chemîndu-l | de-l chema Matteiu

142. πεσόντες προσεκύνησαν, 2.11: căzind să încchină | și căzură de să încchină
143. πεσών ... προσεκύνει ... λέγων, 18.26: căzind... să închina ... zicind | plecîndu-să ... ruga ... zicind
144. πεσών ... παρεκάλει ... λέγων, 18.29: căzind... ruga ... grâind | căzu ... ruga ... grâind
145. ἔλαβεν ... καὶ εὐχαριστήσας ἐκλασεν, 15.36: luînd ... dînd laudă, frînse (-îm- NTB) ntr
146. λαβὼν ... καὶ εὐλόγησας ἐκλασεν, 26.26: luînd ... și blagoslovind frînse | luo ... și blagoslovind frîmse
147. λαβὼν ... καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν ... λέγων, 26.27: luînd ... și blagoslovind, deade zicind | luînd ... și deade har, deade ... zicind
148. χρηματισθέντες, 2.12: luînd răspuns | luară răspuns
149. χρηματισθεὶς ... κατ' ὄναρ, 2.22: luînd štire în vis | luo štire în somn
150. βαπτισθεὶς, 3.16: botezîndu-se | deaca să boteză
151. πορευθέντες ... μαθητεύσατε βαπτίζοντες, 28.19: mergînd ... învătați ... botezînd | meargeți de învătați... botezînd
152. νηστεύσας ... ὑστερον ἐπείνασε, 4.2: postind ... apoi flămînzi | deaca posti ... apoi flămînzi
153. νηστεύσοντες, 6.16: postind¹⁰ (-du-să NTB) ntr
154. ἔκτείνας ... λέγων, 8.3: tinzînd ... zicind ntr
155. ἔκτείνας, 14.31: tinzînd | tinse
156. γῆμας, 22.25: însurîndu-se | să însură
157. προσῆλθεν ... προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσα, 20.20: să apropie ... încchinîndu-se (-să NTB) și cerșind (ceind NTB) ntr
158. προελθὼν ... προσευχόμενος καὶ λέγων, 26.39: mergînd ... rugîndu-Se (-Să NTB) și zicind ntr
159. ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς, 19.15: puindu-și pre (spre NTB) ei mînile
160. ὑμνήσαντες ἔξηλθον, 26.30: laudînd ieșiră | cîntînd laudă ... ieșiră
161. ἔξομολογούμενοι, 3.6: ispovedîndu-și ntr
162. πλέξαντες ... γονιπετήσαντες ... λέγοντες, 27.29: împletind ... îngenunchind ... zicind | împletită ... îngenunchind ... zicind
163. δεινῶς βασανιζόμενος, 8.6: rău muncindu-se | iute să chinuiăste
164. λαβὼν ... ἔσπειρεν, 13.31: luîndu-l ... l-au sămănat | (carele-)l ia ... (și-)l samănă
165. λαβοῦσα ... ἐνέκρυψεν, 13.33: luîndu-l ... îl ascunse | carele ia ... de-l acopere
166. κελεύσας ... λαβὼν ... κλάσας ἔδωκεν, 14.19: poruncînd ... luînd ... frîngînd deade | porunci ... luo ... frîmse ... deade
167. λαβόντες, 21.35, 39: prinzînd | prînsără
168. συμβούλιον ... λαβόντες, 27.7: sfat făcînd (tinind NTB) ntr
169. συμβούλιον ... λαβόντες, 28.12: sfat făcînd ntr
170. ἴδων ... λαβὼν ... ἀπενίψατο ... λέγων, 27.24: văzînd ... luînd ... spălă-ș (-și NTB) ... zicind (zi- NTB) ntr
171. δραμὼν ... καὶ λαβὼν ... πλήσας τε ... καὶ περιθεὶς ... ἐπόθιζεν, 27.48: alergă ... și luînd ... împlîndu-l ... și puindu-l ... îl adâpa | alergă ... și luînd ... (și-)l împlu ... (și-)l puse ... (și-)l deade să bea
172. οἱ ... λαβόντες ... ἐποίησαν, 28.15: ei ... luînd ... făcură ntr
173. παραλαβὼν, 26.37: luînd ntr
174. παραλαβόντες, 27.27: luînd | dusăra-L
175. προσλαβόμενος ... ἔρξατο ... λέγων, 16.22: apucîndu-L ... începu ... zicind | (și-)L apucă ... începu ... zicind
176. εἶ ... θερίζων ... καὶ συνάγων, 25.24: ești ... secerînd ... și adunînd | ești ... seaceri ... și aduni
177. συναχθέντες, 28.12: adunîndu-se | să adunară
178. μήποτε συλλέγοντες ... ἐκριζώσητε, 13.29: să nu cumva, zmulgînd ... să zmulgeți

¹⁰ Dar vezi exemplul 292, unde același P este tradus prin propoziție.

179. ἐγερθεὶς, 1.24: sculindu-se (-să NTB) *ntr*
 180. ἐγερθεὶς παρόλαβε τὸ παιδίον, 2.13: sculindu-te ia coconul | scoală și ia coconul
 181. ἐγερθεὶς, 2.14, 21: sculindu-se | să sculă
 182. ἐγερθεὶς ὅρόν σου τὴν κλήνην, 9.6: sculindu-te, ridică-ți patul | scoală-te de-ți ia patul tău
 183. πέμψας, 2.8: trimițind | trimease
 184. πέμψας, 22.7: trimițind | mînă
 185. ἀποστείλας ὀνεῖλε, 2.16: trimițind, au ucis | trimise de pierdu
 186. βαλοῦσα, 26.12: puind | vârsind
 187. διμερίσαντο ... βάλλοντες κλῆρον, 27.35: împărțiră ... aruncind sorti *ntr*
 188. εἰς κλίβανον βαλόμενον, 6.30: în cuptorii aruncindu-se | să în coptorii aruncă
 189. κρατήσας ... ἔδησεν, 14.3: prințind ... au legat | prinsease ... de legase
 190. κρατήσας ... ἔπνιγεν λέγων, 18.28: prințind ... îl sugruma zicind | (și-)l prinse de-l sugruma grâind
 191. καταλιπών ... ἐλθὼν κατύκησεν, 4.13: lăsind ... veni și lăcui | lăsă ... veni și lăcui
 192. καταλιπών ... ἀπῆλθε, 16.4: lăsind ... Să duse *ntr*
 193. καταλιπών ... ἐξῆλθεν, 21.17: lăsind ... ieși | lăsă, mearse afară
 194. δῆσαντες ... ἐκβάλετε, 22.13: legindu-i ... luat-ți și-l aruncați (-ti NTB) *ntr*
 195. δῆσαντες, 27.2: legind | legat
 196. ἀπολύσας, 15.39: slobozind | lăsă
 197. κλείσας τὴν θύραν σου, 6.6: închizind ușa ta *ntr*
 198. εὕρων ... ἔκρυψεν, 13.44: aflindu-o ... ascunse | o află și o acopere
 199. βλέπων ... ἀρξαμένος ... λέγων, 14.30: văzind ... începind ... zicind *ntr*
 200. προσῆλθεν ... καὶ ἀρξαμένος ... εἶπεν, 17.7: apropiindu-Se ... Să atinse și zise | apropie-Să și Să atinse și zise
 201. τρόγοντες καὶ πίνοντες, 24.38: mîncind și bînd | mînca și bea
 202. ἑκτείνας ... ἀπέσπασεν ... καὶ ποτέξας ... ἀφεῖλεν, 26.51: tinzind ... scoase ... și lovind ... tăie *ntr*
 203. λέγων ... παραδοὺς, 27.4: zicind ... vînzind *ntr*
 204. ρίψας ... ἀπελθὼν ... ἀπήγεστο, 27.5: aruncind ... mergind să spînzură | aruncind ... mearse ... și să spînzură
 205. φραγελλώσας, 27.26: izbindu-L *ntr*
 206. ἐκδύσαντες, 27.28: dezbrăcind | (și-)L dezbrăcară
 207. τηροῦντες ... ἴδόντες ... λέγοντες, 27.54: străjuind ... văzind ... zicind *ntr*
 208. προσκυλίσας, 27.60: prăvălind | prăvăliră
 209. οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο ... σφραγίσαντες, 27.66: iară ei mearseră și întăriră pecitluind | iară ei mearseră și pecetluiră sămnind

Această secțiune este una greu de sistematizat, deoarece cuprinde multe câmpuri semantice atestate în grade diferite de frecvență. Încercarea noastră este, de aceea, de considerat în relație strictă cu scopul cercetării de față. Prima jumătate, aranjată după modelul verbelor *dicendi*, *sentendi*, conține grupele: văz (94-102), auz (103-111), activități intelectuale *lato sensu* (112-121), stări și acte de voință (122-141) și acțiuni cu conținut religios (142-163). A doua jumătate conține o singură grupă, cu varii participii aranjate după frecvența atestărilor (164-209). Existența nucleelor participiale N2, N3 și N4 în diferite grupe ale acestei secțiuni mărește dificultatea analizei. Detalii despre acestea pot fi găsite sub *Concluzii*.

Exemplile selectate ilustrează și ele unele din caracteristicile limbii române biblice *in statu nascendi*. În primul rând, este evident că BB se diferențiază de NTB prin

recursul aproape exclusiv la G și, în consecință, prin caracterul literal al traducerii; exemplele 180-185 sunt relevante din această perspectivă, ca și consensul în 179, datorat faptului că NTB recurge la G. Caracteristică este, desigur, și ezitarea între G și V în interiorul NTB: *e.g.* 130 față de 129 și 138 față de 137.

Într-unul din cazuri, BB inovează într-un mod cu totul necaracteristic: sub 200, NTG are schema V+GV, pe care NTB o transformă în manieră uzuală în V+V+V, în timp ce BB produce GV+V.

Exemplele 94-121 atestă des acordul *ntr*. Aceeași observație poate fi făcută și pentru 164-178: consensul *ntr* apare exclusiv acolo unde NTB recurge la G. Pare interesant că, în timp ce gr. *ἀναβλέπειν* este tradus prin *a căntă* (94), *βλέπειν* este redat prin *a vedea* (96), ca și aoristul *ἰδών/-όντες* (99, 100 etc.), iar *θεωρεῖν* prin *a privi* (102).

Exemplele 103-111 conțin exemplificări ale formulei stereotipe cu participiul *ἀκούσαντες*, cu tratament mixt în *ntr*: când NTB recurge la GV, exemplele coincid (103, 107, 108, 110, 113, 114, 115 etc.).

Uneori, BB modifică în plan lexical, unificând variante din NTB, dar păstrând structura sintactică. Astfel, sub 118-119, lui *știu* și *înțelegind* din NTB le corespunde *cunoșcând* în BB; pe de altă parte, BB preia traducerea din NTB în cazul exemplului 120.

Este interesant de văzut că NTB nu șovăie să încerce soluții mai subtile (121, 126 ori 127).

Un verb tehnic precum *εὐλογεῖν* este redat prin *a blagoslovi*, în consens în exemplul 146. Cu toate acestea, verbul *εὐχαριστεῖν* este tradus diferențiat sub 147: *blagoslovind* în BB, dar *deade har* în NTB, locuțione asemănătoare cu *dând laudă* de la 145, ce traduce același verb în NTG¹¹.

d) participiul absolut

210. *ὁψίας ... γενομένης*, 8.16: deaca să făcu (feace NTB) sară *ntr*
211. *ὁψίας ... γενομένης*, 14.15, 23: fiind sara *ntr* 23: -ră *ntr*
212. *ὁψίας ... γενομένης*, 26.20: fiind sară (-ra NTB) *ntr*
213. *ὁψίας ... γενομένης*, 16.2: făcindu-să sară | cindu-i sara
214. *ὁψίας ... γενομένης*, 20.8: făcindu-se seară | fiind sara
215. *ὁψίας ... γενομέնης*, 27.57: fiind în desără *ntr*
216. *πρωίας γενομένης*, 27.1: fiind dimeneață (demî- NTB) *ntr*
217. *γενεσίοις ... γενομένοις*, 14.6: nașteri făcindu-se | sosind zuoa nașterii
218. *τοῦ ... Ἰησοῦ γεννηθέντος*, 2.1: Iisus născindu-să | deaca născu Iisus
219. *ἀναχωρησάντων ... αὐτῶν*, 2.13: ducindu-să ei | deaca să întoarsără ei
220. *ἔλθόντων*, 17.14: mergînd ei *ntr*
221. *ἔλθόντων ... αὐτῶν*, 17.24: venind ei *ntr*
222. *εἰσελθόντος αὐτοῦ*, 21.10: intrînd El *ntr*
223. *αὐτῶν ... ἐξερχομένων*, 9.32: ieșind ei | ei deaca ieșiră
224. *πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων*, 26.60: multe mărturii minciunoase viind | veniră mărturii multe minciunoase
225. *ἐκπορευομένων αὐτῶν*, 20.29: ieșind ei *ntr*

¹¹ Vezi și *infra*, sub 316.

226. πορευθεὶς ... ἥργασσατο, 25.16: mergind ... au lucrat | merse ... lucră
 227. πορευομένων ... αὐτῶν, 28.11: mergind eale *ntr*
 228. ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, 14.32: întrind ei in corabie *ntr*
 229. καταβαίνοντων αὐτῶν ... λέγων, 17.9: pogorîndu-se (-să NTB) ei ... zicînd *ntr*
 230. καθίσαντος αὐτοῦ, 5.1: săzind El | deacă săzu
 231. καθημένου ... αὐτοῦ, 24.3; 27.19: săzind El *ntr*
 232. ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου, 9.10: fu El săzind în casă | (si-)i fu de mearse
 233. συνεγμένων ... τῷν Φαρισαίων, 22.41: fiind adunați fariseii *ntr*
 234. συνηγμένων ... αὐτῶν, 27.17: adunîndu-se (-să NTB) ei *ntr*
 235. εἰπόντος δὲ, 17.26: zise Petăr (Pătru NTB) Lui *ntr*
 236. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, 17.5: 26.47: încă grăind El *ntr*
 237. ἐσθιόντων αὐτῶν, 26.21: mîncind ei *ntr*
 238. ἐσθιόντων αὐτῶν, 26.26: cinind ei *ntr*
 239. μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, 1.18: logodindu-se maica Lui | fiind logodită mama Lui
 240. αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, 1.20: cugetînd el *ntr*
 241. σοῦ ... ποιοῦντος, 6.3: tu făcînd milostenie *ntr*
 242. ἔκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, 9.33: scoșîndu-se dracul | fu scos dracul
 243. παντὸς ἀκούοντος ... καὶ μὴ συνιέντος, 13.19: tot cel ce (cine NTB) aude ... și nu
 înțeleage *ntr*
 244. γενομένης ... θλίψεως, 13.21: făcîndu-să strînsaore | scornindu-să fugă
 245. μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἀποδοῦναι, 18.25: neavînd el să-i dea | cînd n-are avea de unde plăti
 246. χρονίζοντος ... τοῦ νυμφίου, 25.5: zăbovind ginerile | zăbăvind mirele

Construcția participială absolută este un element important al narăjunii, în care participiul joacă un rol esențial. Întrucât ambele traduceri românești o echivalează adesea prin G, am tratat-o în mod corespunzător. Secțiunea este bine reprezentată în EM prin aproximativ șaptezeci de ocurențe, din care am selectat treizeci și şapte. BB redă aceste exemple prin G, cu singura excepție a exemplului 210, în care urmează soluția NTB. G este de departe majoritar și în NTB, care oferă doar opt exemple de subordonată.

Mai mult de jumătate din exemple, douăzeci și şapte, sunt *ntr*. Demn de subliniat este că această coincidență atestă cel mai adesea utilizarea G (e.g. 211-218 etc.). În celelalte exemple, diferențele se manifestă atât la nivel lexical (e.g. 214, 244, 217, 246), cât și sintactic (e.g. 213, 218, 219, 223, 224, 242 etc.).

Grupa 210-218 reprezintă un element stereotip al narăjunii: indicarea unui reper cronologic. Exemplele 210-216 ilustrează diverse variante în ambele traduceri, ce implică, pe de o parte, variația *a fi / a se face*, iar pe de alta forma articulată vs. cea nearticulată a numelui: *sara / sara*. Exemplul 217 ilustrează dativul absolut din EM¹². Se remarcă și de această dată soluția elegantă adoptată de NTB, în comparație cu expresia greoaie din BB. Exemplul de sub 239 atestă o formă de pasiv în NTB, refăcută în BB.

¹² Alte posibile exemple sub 8.5: *εἰσελθόντι τῷ Ἰησοῦ*, întrînd Iisus ..., *ntr* sau 8.23: *ἔμβαντι αὐτῷ ἐκολούθησαν αὐτῷ*, întrînd El ... mearsără după El *ntr* ori, în sfîrșit, 9.27: *παραγόντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ*, trecînd de acolo Iisus *ntr*.

2.2. Participiul tradus prin substantiv/participiu/adjectiv

- 247. δαιμονίζομένους, 8.16: îndrăcit (-ți) *ntr*
- 248. δαιμονίζόμενον, 9.33: îndrăcit *ntr*
- 249. ἀπολελογένη, 19.9: lăsată de altul *ntr*
- 250. θηλαζόντων, 21.16: sugătorilor *ntr*
- 251. εὐλογημένος, 21.9: blagoslovit *ntr*
- 252. εὐλογημένος, 23.39: blagoslovit | lăudat
- 253. ἀνακειμένων, 22.10: de oaspeți *ntr*
- 254. πεινῶντα ... ἥ διψῶντα, 25.37, 44: flămînd ... sau sătos *ntr*
- 255. ἀσθενοῦντα, 25.39: bolnav | beteag

Secțiunea aceasta este una importantă pentru că ilustrează spiritul novator al traducerii din NTB. În toate exemplele, participiile din original au fost redate prin forme nominale: fie participii cu valoare substantivală (247, 248), fie substantive (253), fie nume de agent (250), fie, în sfârșit, adjective (254, 255).

Majoritatea exemplelor atestă acordul *ntr*, cu excepția lui 252 și 255. Dacă sub 255 se ilustrează o schimbare la nivel lexical în BB, sub 252 se poate vedea schițată o altă diferență între BB și NTB, pe linia preferinței etimologice¹³.

Unele din soluțiile de traducere din această secțiune sunt de regăsit și în secțiunea în care discutăm participiul articulat (3.). Astfel, pentru *bolnav*, vezi și exemplele 295 și 296, iar pentru *blagosloviți*, 316.

2.3. Participiul nearticulat, redat prin propoziție

- 256. ὅπως κάγω ἔλθων προσκυνήσω αὐτῷ, 2.8: ca să viiu și eu să mă încchin Lui *ntr*
- 257. ἔλθοντι αὐτῷ, 8.28: deacă vîind | dacă veni
- 258. ἔλθοντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, 9.10: veniră de șăzură cu Iisus *ntr*
- 259. καὶ ἔλθων δὲ Ἰησοῦς, 9.23: și deaca veni Iisus *ntr*
- 260. ἔλθοντα ... προέφθασεν, 17.25: cînd intră ... mai nainte-l (-nte NTB) apucă (întrebă NTB) *ntr*
- 261. ἀπελθόντες συλλέξωμεν, 13.28: să mergem să le plevim *ntr*
- 262. ἀπελθών ... ἔβαλεν, 18.30: (ce-)l duse de-l băgă¹⁴ *ntr*
- 263. ἀπελθών ἔκρυψα, 25.25: merș și ascunșu *ntr*
- 264. προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι, 21.23: cînd învăță, mearseră cătră El *ntr*
- 265. ἀφεῖς ... παρελθών ... προσηύξατο ... εἰπών, 26.44: lăsînd ... mearse de Să rugă ... zicînd *ntr*
- 266. πορευθέντες ἀπογγείλατε, 11.4: meargeți de spuneți *ntr*
- 267. διαπεράσαντες, 14.34: deaca trecînd | deaca trecură
- 268. λέγοντες, 22.23: cării zicea *ntr*
- 269. λεγόμενον Γεθσιμανί, 26.36: ce să zice Ghethsimani | care să chiamă Ghethsimani
- 270. λεγόμενον, 27.16: de-l chema *ntr*
- 271. λεγόμενον, 27.17: ce să zice *ntr*
- 272. λεγόμενον ... λεγόμενος, 27.33: ce să cheamă ... ce să zice *ntr*
- 273. εἰρηκότος, 26.75: cela ce-i zisease *ntr*
- 274. φωνὴ βοῶντος, 3.3: glasul celui ce strigă | glasul strigătoriului

¹³ Cf. supra, observațiile de sub 145-147.

¹⁴ De remarcat traducerea lui ἀπέρχεσθαι.

275. *ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους*, 9.36: iară deaca văzu năroadele *ntr*
 276. *ὅς ἔξουσίαν ἔχων*, 7.29: ca cum avea putere | ca cela ce are putere
 277. *βοσκομένη*, 8.30: de păștea *ntr*
 278. *καὶ ἀναστὰς ἥκολούθησεν αὐτῷ*, 9.9: și să sculă de mearse după El *ntr*
 279. *ἀνθρώπῳ σπειράντι*, 13.24: omului celui ce samănă sămîntă *ntr*
 280. *ζητοῦντι*, 13.45: carele caută *ntr*
 281. *δροίᾳ ... σαγήνῃ βληθείσῃ ... καὶ ... συναγαγούσῃ*, 13.47: asemenea ... cu năvodul aruncat ... și ... au adunat | asemenea ... năvodului aruncat ... carele adună
 282. *λυπθείς (... ἐκέλευσεν)*, 14.9: să întrește (-tri- BB) *ntr*
 283. *λαβόντες ... ἐγόγγυζον*, 20.11: deaca-i luară, răpștiră *ntr*
 284. *στὰς ... ἐφύνησεν*, 20.32: stătu ... chemă *ntr*
 285. *ποιοῦντι*, 21.43: carii vor face *ntr*
 286. *τεθυμένᾳ*, 22.4: sănă junghiate | sănă omorîte
 287. *ἐκχυνόμενον*, 23.35: carele s-au vărsat *ntr*
 288. *δούς ... εἶπεν*, 26.26: da ... și zise | deade ... și zise
 289. *δραμῶν*, 27.48: alergă *ntr*
 290. *εἰ ἔρχεται ... σώσων*, 27.49: au veni-va ... să-L mîntuiască *ntr*
 291. *ἥκολούθησαν ... διακονοῦσαι*, 27.55: au mersu ... să slujască | mearseră ... slujindu-I
 292. *νηστεύων*, 6.17: cînd postești¹⁵ *ntr*.

În această secțiune au fost adunate exemplele care, deși reprezintă aceleași acțiuni ca în secțiunile precedente, diferă de acelea pentru că traduc P printr-un V, de regulă Vs. Câteodată însă P este redat prin Vp (257, 261, 263, 281, 284, 286, 288, 289).

Traducerea unui P prin V nu este un lucru nou în NTB, dar faptul că BB se află acum în acord cu NTB în majoritatea cazurilor este. Într-un singur caz, 274, BB dezvoltă numele de agent din NTB într-o propoziție relativă. În alte câteva situații BB operează remanieri lexicale (e.g. 260, 269, 286) sau sintactice (e.g. 276, 281, 288, 291) asupra textului din NTB.

Este relevant că BB preia soluțiile date de NTB chiar și în situații în care inițial preferase o altă soluție: în exemplul de sub 141, *Ματθαῖον λεγόμενον*, BB are *Mattheiu chemîndu-l*, diferit de NTB, care traduce *de-l chēma Matteiu*. Cu toate acestea, în secțiunea curentă există cinci cazuri în care același participiu este redat prin propoziție în ambele traduceri (268-272). Un caz izolat în reprezentă gerunziul din NTB, tradus prin subordonată în BB, exemplul 291.

Un tip de subordonată prin care NTB traduce adesea un participiu din original este cea temporală introdusă prin *deaca/dacă*; un sfert din exemplele citate ilustrează acest tip: e.g. 259, 275 etc. BB preia fiecare din aceste traduceri, dar în două (257 și 267) schimbă (inadvertent?) V în G. Mai multe exemple atestă traduceri cu propoziție principală: 258, 261, 263, 281, 284, 288 și 289.

¹⁵ Cf. *νηστεύσας ... ύστερον ἐπείνασε*, 4.2: postind ... apoi flămînzi | deaca posti ... apoi flămînzi.

3. Participiul articulat

3.1. (Articol adjectival +) participiu/substantiv

293. καλέσαι τοὺς κεκλημένους, 22.3: să cheame pre cei chemeți | să chiamem chemeți
294. οἱ ... κεκλημένοι, 22.8: chemeți *ntr*
295. τοὺς κακῶς ἔχοντας, 8.16; 14.35: bolnavii *ntr*
296. οἱ κακῶς ἔχοντες, 9.12: bolnavilor *ntr*
297. οἱ ἰσχύοντες, 9.12: sănătoșilor *ntr*
298. τὸ περρισεῦν, 14.20: prisoseala | rămășițe;
299. τὸ περρισεῦν, 15.37: prisosala | ce rămasăra
300. τοῖς ὑπάρχουσιν, 24.47: avuția (-ții NTB) *ntr*
301. τὰ ὑπάρχοντα, 25.14: averile | bunătatea
302. ἀφείς ... πορευθεὶς ζῆτεī τὸ πλανύμενον, 18.12: caută pre cea rătăcită | va mearge de va căuta pre cea rătăcită¹⁶
303. τοῖς ... μὴ πεπλανημένοις, 18.13: de cele ... nerătăcite *ntr*
304. τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, 21.12: vînzătorilor de porumbi *ntr*
305. διὰ ... τοὺς ἐκλεκτοὺς, 24.22: pentru cei aleși (-și NTB) *ntr*
306. τὸ ... γεννηθὲν, 1.20: cel născut | ce e ... și naște
307. οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, 8.33: iară păstorii fugiră *ntr*
308. τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα, 10.6; 15.24: oiile ceale perite *ntr*
309. οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτιμένοι, 11.28: toți cei osteniți (ustenită NTB) și împovărați *ntr*
310. διὰ ... τοὺς συνανακειμένους, 14.9: pentru cei ce sedea cu el *ntr*
311. τὸ ἐφειλόμενον, 18.30: datoria (deatoria NTB) *ntr*
312. οἱ οἰκοδομοῦντες, 21.42: ziditorii *ntr*
313. τοὺς ἀπεσταλμένους, 23.37: pre cei trimiși | trimișii
314. διὰ ... τοὺς ἐκλεκτούς, 24.22: pentru cei aleși (-și NTB) *ntr*
315. μετὰ τῶν μεθυόντων, 24.49: cu bețivii *ntr*
316. οἱ εὐλογημένοι, 25.34: blagosloviți *ntr*
317. τὴν ἡτομασμένην, 25.34: cea (carea e NTB) gătită voao *ntr*
318. οἱ ... κρατήσαντες, 26.57: ei prințind | ei prinsără
319. τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, 26.63: pre Dumnezăul (-ău NTB) cel viu *ntr*
320. τοῦ τετιμημένου, 27.9: celui prețuit *ntr*
321. οἱ τηροῦντες, 28.4: străjarii *ntr*

Cea mai importantă observație pentru această secțiune este că BB urmează soluțiile NTB în aproape toate cazurile.

Ca particularitate în BB, articolul hotărât din NTG este tradus adesea prin articol demonstrativ: *e.g.* 293 (dar v. 294), 306, 308 (*ntr*), 314, 315 (dar vezi 313 și 317). Aceste exemple sugerează preferința BB pentru sintagme cu articol demonstrativ, respectiv cea a NTB pentru participii substantivizate, situație care nu este însă generalizată, așa cum arată alte exemple: *e.g.* 318. Ocazional, propensiunea BB pentru G se face vizibilă: *e.g.* 318.

¹⁶ BB omite să traducă gr. πορευθείς, poate din pricina terminației identice cu a primului P.

3.2. Propoziție (subordonată sau principală)

322. ὁ ἐρχόμενος, 21.9, 23.39: cel ce vine *ntr*
323. οἱ ἐξερχόμενοι, 7.13: carii intră *ntr*
324. τὸ εἰσερχόμενον ... τὸ ἐκπορεύμενον, 15.11: ce intră ... ce iase *ntr*
325. οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε, 23.14 (13): nici pre ceia ce intră îi lăsați | nece ceia ce vor să intre nu-i lăsați
326. οἱ παραπορεύμενοι, 27.39: ceia ce trecea *ntr*
327. εἴπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν, 8.10: zise celor ce mergea *ntr*
328. οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, 19.28: carii ați venit după Mine *ntr*
329. οἱ προάγοντες ... καὶ οἱ ἀκολουθοῦσις, 21.9: care mergea înainte (-te-I NTB) și carii mergea denapoia
330. ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα, 7.13: calea carea duce | calea cea ... duce
331. τοῖς βαστάσασιν, 20.12: carii am purtat *ntr*
332. οἱ ἔστατες, 26.73: ceia ce sta *ntr*
333. τινες τῶν ὥδε ἔστησαν, 16.28: de carii stau acicea *ntr*
334. τῶν ἔκει ἔστηκότων, 27.47: ce sta acolea *ntr*
335. τῶν κεκοιμημένων, 27.52: carii era adormiți *ntr*
336. ἐν τῷ καθημένῳ, 23.22: pre Cela ce şade *ntr*
337. ὁ λεγόμενος Χριστός, 1.16: carele să cheamă Hristos *ntr*
338. οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι ... ὁ ποιῶν, 7.21: nu tot cine-M (Mi NTB) va zice mie ... ce cela ce (ce va NTB) face *ntr*
339. οἱ λέγοντες, 22.23: carii zicea
340. οἱ λέγοντες, 23.16: carii ziceți
341. τοῦ λεγομένου, 26.3: carele îl (-le-l NTB) chema *ntr*
342. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἔστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ... τὸ λαλοῦν, 10.20: că nu veți fi voi grăind, ce Duhul ... cel ce grăiaște | că nu veți fi voi grăind, ce Duhul ... va grăi
343. τὸν λεγόμενον, 27.22: ce să zice *ntr*
344. ὁ κακολογῶν, 15.4: cela ce grăiaște de rău | cela ce va grăi rău
345. ἴδοντες ... τὰ γενόμενα ... διεσάφησαν ... τὰ γενόμενα, 18.31: văzînd ceale ce s-au făcut (acestea ce fură NTB) ... spusără ... ceale ce (carele NTB) fură
346. ὁ ... ἀκούων καὶ συνιείς, 13.23: carele aude ... și înțeleage *ntr*
347. πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιένα, 9.36: oi ce n-au păstorui *ntr*
348. ὁ ἔχων ὄτα, 11.15s 13.43: cela (cine) ce are urechi *ntr*
349. ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχούσαις, 24.19: celor ce au în pîntece | greoaielor
350. τῷ ἔχοντι, 25.28: celuia ce are *ntr*
351. τῷ ἔχοντι, 25.29: la (om. NTB) ... cela ce are *ntr*
352. τοῦ ... μὴ ἔχοντος, 25.29: de la (om. NTB) cela ce n-are *ntr*
353. τὸ ἔσπαρμένον, 13.19: ce e sămănăt *ntr*
354. ὁ σπαρεῖς, 13.19: cea ce s-au sămănăt | sămănătura
355. ὁ σπαρεῖς, 13.20, 23: cea ce s-au sămănăt | sămînța
356. ὁ ... σπαρεῖς, 13.22: cea (om. NTB) ce-i sămănătă *ntr*
357. ὁ σπείρων, 13.37: cela ce samână (sâm- NTB) *ntr*
358. ὁ σπείρας αὐτὸς, 13.39: cela ce au sămănăt pre eale | ce le sămână pre eale
359. οἱ τὰ δίδραχμα λαμψάνοντες, 17.24: cei ce lua didrahmele (-hmă NTB) *ntr*
360. ὁ λαβών ... ἱργάσατο, 25.16: cel ce au luat ... au lucrat | cel ce luo ... lucră
361. ὁ ... λαβών ... ἄρωξεν, 25.18: cela ce au luat ... săpă | cela ce luo ... săpă
362. ὁ ... λαβών προσήνεκεν, 25.20: cel ce au luat ... aduse | cel ce luo ... aducind
363. ὁ καὶ παραδοὺς αὐτὸν, 10.4: carele și vîndu pre El *ntr*

364. ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, 26.25: cela ce-L vindea pre El *ntr*
 365. ὁ ... παραδιδοὺς αὐτὸν, 26.48: cela ce vîndu pre El *ntr*
 366. ὁ παραδιδοὺς, 27.3: cela ce-L vînduse *ntr*
 367. τῷ θελοντί σοι κριθῆναι, 5.40: celu ce va să¹⁷ pîrască cu tine | cine va vrea să să
 pîrască cu tine
 368. τῶν πιπτόντων, 15.27: cealea ce cad *ntr*
 369. ὁ πεσὼν, 21.44: cel ce va cădea *ntr*
 370. ὁ ἀγιάσσας, 23.17: carea sfînteaște (sv- NTB) *ntr*
 371. τὸ ἀγιάζον, 23.19: carele sfînteaște *ntr*
 372. ὁ δεχόμενος προφήτην, 10.41: cela ce priimeaște prorocul *ntr*
 373. ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα ... μὴ δυναμένων, 10.28: de ceia ce omoară (-or BB)
 trupul ... nu ... pot *ntr*
 374. τῶν φονευσάντων, 23.31: celora ce au (ce-au NTB) omorît *ntr*
 375. ἡ ἀποκτείνουσα ... καὶ λιθοβαλοῦσσα, 23.37: carele omorîș ... și cu pietri uciseș *ntr*
 376. αἱ γενομέναι, 11.21: care fură *ntr*
 377. τὰ γενόμενα, 27.54: cealea ce fură¹⁸ *ntr*
 378. καὶ πᾶς ὁ ἀκούων ... καὶ μὴ ποιῶν, 7.26: și tot (omul *add.* NTB) carele aude ... și nu ... face *ntr*
 379. τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἵχθον ἀρον ... ἀνοίξας ... εύροήσεις ... λαβὼν, 17.27: care peaște va
 iași (⌚) întîu, rîdică-l ... deșchizînd ... vei afla ... luînd | care peaște vei scoate întîii, adu-l ...
 deșchide ... vei afla ... ia
 380. πᾶς ὁ ὀργιζόμενος, 5.22: tot cel ce urgiseaște | varecine să mînies
 381. ὁ τεχθεὶς, 2.2: cel ce s-au născut | carele au născut
 382. τοῦ φαινομένου ἀστήρος, 2.7: ceii ce s-au arătat stea | în carea s-au arătat steaoa
 383. μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες, 5.6: fericiți (ferice de NTB) ceia ce flămînzesc și
 însetoșăză *ntr*
 384. πᾶς ὁ αἴτον ... καὶ ὁ ζητῶν ... καὶ τῷ κρούοντι, 7.8: tot cel (cine NTB) ce ceare ... cel ce
 (ciné NTB) cearcă (caută NTB) ... celui ce bate *ntr*
 385. ἀναστὰς ἥκολούθησεν αὐτῷ, 9.9: să sculă de mearse după El *ntr*
 386. ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν ... ὁ ἀπολέός, 10.39: cela ce au aflat (va afla NTB) ... cela ce-ș va piarde *ntr*
 387. τῶν ποτευόντων εἰς ἐμέ, 18.6: carii cred întru Mine *ntr*
 388. ὁ κτίσας, 19.4: Cel ce au făcut | Făcătoriul
 389. ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν, 23.21: pre Cela (în Acela NTB) ce lăcuiaște întru ea *ntr*
 390. ὁ ... ὑπομείνας, 24.13: cela ce va râbda *ntr*
 391. ὁ ἀναγινώσκων, 24.15: cela ce (cine) ceteaște *ntr*
 392. τὸ ἡτομασμένον, 25.41: carele e gătit *ntr*
 393. ὁ ἔμβαψας, 26.23: cela ce-au întinsu | cela ce întinge
 394. τὸ ... ἔκχυνόμενον, 26.28: ce să varsă | ce să va vârsa
 395. ὁ καταλύων ... καὶ ... οἰκοδομῶν, 27.40: cela ce surpă ... și ... zideaște | cela ce spărgeai ...
 și ... zidiuai
 396. πύλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, 19.21: vine tot ce ai *ntr*
 397. τῇ ἐπιφωσκούσῃ, 28.1: cei ce lumina | carea să lumina

Această secțiune cuprinde o selecție de participii articulate traduse, în marea lor majoritate, prin propoziție. Din nou trebuie menționat acordul cvasi-complet *ntr*,

¹⁷ Probabil pentru să <să>, prin haplografie.

¹⁸ Cf. și exemplul 432, ἰδόντες ... τὰ γενόμενα ... διεσάφησαν ... τὰ γενόμενα, 18.31: văzind ceale ce s-au făcut (acestea ce fură NTB) ... spusără ... carele ce (carele NTB) fură *ntr*.

fapt cu atât mai remarcabil cu cât este vorba de o secțiune reprezentată în EM prin peste o sută de exemple.

De regulă, soluția de traducere este o subordonată relativă: o excepție este 387. Desigur, există câteva exemple în care BB inovează fie în lexic (*e.g.* 330, 381, etc.), fie, adesea, corectând timpul verbului din NTB: 339 (al doilea P), 342 (al doilea P), 344, 358, 360 și 361; în aceste ultime două exemple perfectul simplu din NTB devine perfect compus în BB, dar schimbarea nu este chiar completă: al doilea verb în 361 este o formă de perfect simplu în *ntr.*

Câteodată, BB preia soluții pe care inițial le modificase: 333 și 334 se opun din acest punct de vedere exemplului 61. O altă inovație în BB o constituie schimbarea numelui de agent din NTB în subordonată relativă (349 și 388). Același tip de expandare în BB apare în alte câteva situații: 354, 355, 359.

Ocazional, în NTB apar variante de traducere reluate în BB (sub 327, 328 și 329). Reversul acestei situații se vede sub 373, 374 și 375, în care două verbe ale originalului sunt traduse prin *a omorî*.

Ca o curiozitate menționăm exemplul 362: în NTG are structura GV, reluată cu inversarea topicii în NTB: VG, dar redată prin VsV în BB.

4. Concluzii

Construcțiile participiale sunt redate în BB astfel: participul nearticulat este de regulă redat prin G, iar cel articulat, prin Vs, ca în NTB. Pe de altă parte, NTB preferă traducerea prin V coordonat fie copulativ, fie paratactic cu verbul principal. În sfârșit, variantele de traducere a aceluiași P în același context sugerează că efortul traducătorilor se concentrează pe versetul curent, pierzând din vedere ansamblul textului la care lucrează.

Anumite erori în BB sugerează o abordare mai puțin atentă, chiar grăbită, a textului. Aceasta susține observații mai vechi (vezi Cândea 1969: 362-367). NTB dovedește o mare capacitate de inovație prin aceea că recurge des la traducerea unui participiu nu prin G, ci prin Vs. Important este și faptul că NTB oscilează uneori între cuvântul slavon și cel de origine latină: *a blagoslovi* este relevant din acest punct de vedere¹⁹.

4.1. Nuclee participiale

Tratamentul participiului este evidențiat și în traducerea nucleelor participiale N2, N3 și N4, pe care o prezentăm în continuare.

1) N2 sunt cele mai numeroase în NTG: exemplele citate în continuare fac trimitere la selecția noastră din interiorul fiecărei secțiuni și grupe, în care se găsesc aproximativ 50 de N2, a căror schemă este în NTG variabilă în funcție de topică. Există trei variante schematicice, pe care le prezentăm în continuare.

¹⁹ Vezi discuția pentru 145-147, ca și 252.

Nr. ex.	NTG	BB	NTB	Nr. ex.	NTG	BB	NTB
3.	PVP	GGV	V+VG	115	PPV	GGV	<i>ntr</i>
8.	PPV	GGV	VsGV	116	VPP	VGG	<i>ntr</i>
17.	PVP	GGV	V, VG	126	VPP	VGG	VGSbs
19.	PPV	GGV	<i>ntr</i>	137	PPV	GGV	GV,V
20.	PVP	GGV	VGG	143	PVP	GGV	GGV
34.	PPV	GGV	GV+V	144	PVP	GGV	V, VG
42	PVP	V+VG	V+VG	145	PPV	GGV	V+GV
44	PVP	GGV	VVsG	146	PPV	GGV	V+GV
49.	P+PV	G, GV	G+GV	147	PPV	GGV	<i>ntr</i>
58.	PPV	GGV	V+V, V	151	PVP	GGV	VVsG
61.	PPV	GGV	V+VVs	157	VPP	VGG	<i>ntr</i>
64	VPP	VGG	<i>ntr</i>	175	PVP	GGV	V, VG
72	PVP	GGV	V+VG	176	VPP	VGG	V, V+V
73	PVP	GGV	V, VG	190	PVP	GGV	VVsG
76	PVP	GGV	GGV	191	PPV	GV+V	V, V+V
77.	PVP	GGV	V, VG	201	VPP	VGG	V, V+V
78	PVP	GGV	VVsG	203	PVP	GGV	GGV
85	PVP	GGV	<i>ntr</i>	204	PPV	GGV	GV+V
98.	PVP	GGV	<i>ntr</i>	209	PVP	V+VG	V+VG
108.	PVP	GPPrt	<i>ntr</i>				

a) Prima schemă este de tipul PVP în NTG. Este reprezentată în 51 de exemple; BB o redă, în mod normal, servil, GVG (3, 20, 44, 72, 73, 76 etc.), dar o schimbă în câteva situații: 17 (inovație), 42, 108, 209. Ultimele trei exemple sunt sub influență NTB, care, pe de altă parte, oferă mai multe soluții:

- i. redă, în mod servil, GVG: 76, 85, 98 etc.;
- ii. V+VG: 3, 42, 72 etc.;
- iii. V, VG (două verbe personale în parataxă): 17, 73, 77 etc.;
- iv. VVsG (al doilea verb este subordonat primului): 44;
- v. VGG: 20.

b) A doua schemă este PPV în NTG, reprezentată în 12 exemple și redată GGV în BB, cu o excepție, 191, probabil sub influență NTB, care redă V, V+V. NTB recurge la:

- i. VsGV: 8, 145, 146;
- ii. GGV (în consens): 19, 115, 147;
- iii. VVV: 58, 61, 91 (vezi detalii în tabel);
- iv. GVV34, 137, 204.

c) A treia schemă este VPP în NTB și are șase ocurențe redate VGG în BB, și variat în NTB:

- i. VGG de trei ori: 64, 116, 157;
- ii. V, V+V: 176, 201;
- iii. VGSbs: 126.

2) N3, cu 18 ocurențe în corpusul de exemple al studiului de față: 14 sunt în consens.

Nr. ex.	NTG	BB	NTB	Nr. ex.	NTG	BB	NTB
35	PPP	GGG	ntr	158	PPP	GGG	ntr
52	PPVP	GVVsG	ntr	162	PPP	GGG	PrtGG
71.	PPVP	GGVG	ntr	166	PPPV	GGGV	V,V,V,V
79	PPVP	GVVsG	ntr	170	PPVP	GGVG	ntr
95	PPP	GGG	ntr	199	PPP	GGG	ntr
96.	PPP	GGG	ntr	207	PPP	GGG	ntr
101	PPVP	GGVG	ntr	265	PPVP	GVVsG	ntr
109	PPVP	GGVG	GV,VG	379	PVPVP	VVGVG	VV,VV,V
113	PPP	GGG	ntr	384	PPP	V,V,V	V,V,V

În tabelele prezentate mai sus:

- a) PPP apare de nouă ori, fiind redat în BB prin GGG de opt ori, iar o dată prin V,V,V (în influență NTB). NTB aplică aceeași schemă, cu excepția lui 384 (deja discutat) și a lui 162, redat prin PGG.
- b) PPVP apare cu opt ocurențe, cele mai multe în consens, conform schemelor NTB:

- i. GVG: 52, 79, 265;
- ii. GVG: 71, 101, 109, 170.

BB preia toate soluțiile NTB, cu o excepție: în exemplul 166, NTB are structura V,V,V,V, însă BB schimbă în GGGV. Un singur exemplu (379) în N3 este diferit de cele două scheme descrise mai sus, cu schema PVPVP în NTG, redat VVGVG în BB, dar VV,VV,V în NTB.

3. N4 are trei ocurențe, după cum urmează:

Nr.	NTG	BB	NTB
56	PPPP	GGGG	ntr
94	PPPVPV	GGGVGV	V,V,V,V,V,V
171	PPPPV	VGGGV	V+GV+V+V

Dacă primul exemplu este tratat în consens, celelalte două descriu bine preferințele traducătorilor: în NTB, G este aproape complet eliminat, dar este menținut în BB în saptă cazuri din opt.

Chiar dacă în narăjuni stereotipe NTG este adesea repetitiv, în traducerile românești situația este alta: același verb este tradus diferit, același substantiv are două corespondente în ntr, etc. Variația formulară, lexicală și sintactică din ntr dovedește fie interesul traducătorilor de a evita monotonia narăjunii evanghelice, fie concentrarea acestora pe detaliul curent, fără a ține seamă de alte contexte identice.

Exemplele 164-175 par să ilustreze un început de conștientizare a sinonimiei originalului: în timp ce 164-174 traduc nediferențiat gr. *λαμβάνειν* și *παραλαμβανεῖν*

prin *a lūa*, 175 traduce gr. προσλάμβανειν prin *a afuca*. Presupunem că inovația aparține NTB, care, de altfel, traduce diferențiat și 174, dar nu este urmat de BB, aşa cum se întâmplă cu 175. Același comentariu este valabil și pentru 184, unde NTB inovează: *mīnā*, deși în 183 același verb este tradus prin *a trimite*. La extrema cealaltă se situează exemplul 178, care atestă traducerea prin același termen a două verbe diferite: termenilor gr. συλλέγειν și ἔκριζοῦν le corespunde echivalarea prin *a zmulge în ntr.* În sfârșit, este de menționat exemplul 200, care arată preferința pentru G dusă la extrem în BB: forma personală προσῆλθεν este redată prin *apropindu-se*. Același lucru se poate spune și despre trei exemple în care BB modifică structurile din NTB, înlocuind V cu G: *pīnā viind* (1), *deacă viind* (257) și *deaca trecind* (267), deja menționate.

4.2. *Excursus: Formula introductivă a unui citat din Vechiul Testament*

Un citat din Vechiul Testament este introdus în NTG printr-o formulă stereotipă de tipul *cum este scris*. În BB și NTB această formulă este aproape întotdeauna modificată într-un fel sau altul, în spiritul caracteristicilor pe care am căutat să le evidențiem în studiu nostru. Acestea includ utilizarea dubletelor: 1-5, 7-8, 16-19, 22-26, 27-28 și traducerea greșită: 20, cu două atestări, vs. 21.

1. ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 1.23: ca să să împle ce e zis
2. ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 2.15: ca să să plinească ce e zis
3. ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 4.14: ca să să împle ce s-au zis
4. ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 12.17: ca să să împle cea ea ce s-au grăit
5. ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 21.4: ca să să împle ce iaste zis
6. ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν, 26.56: ca să să împle scripturile prorocilor *ntr*
7. ὅπως πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 2.23: ca să să împle cea ea ce s-au grăit
8. ὅπως πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 8.17: ca să să împle carea e zisă
9. ὅπως πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν, 13.35: ca să să împle ce e zis
10. τότε ἐπληρώθη τὸ ρῆθὲν, 2.17: atuncea să plini cea ea ce s-au grăit
11. τότε ἐπληρώθη τὸ ρῆθὲν, 27.9: atuncea să umplu ce s-au grăit
12. οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρῆθὲν, 22.31: au n-ați cetit ce s-au zis
13. τὸ ρῆθὲν διὰ Δανιὴλ, 24.15: carea s-au grăit pren Daniil | carea e zisă de la Daniil
14. οὐδος ... ἐστιν ὁ ρῆθεις, 3.3: acesta e cel ce s-au grăit
15. ἀναπληροῦσαι αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαίου ἡ λέγουσα, 13.14: să împle preste ei prorocia Isaiei, carea zice
16. ὁ γὰρ Θεός ἐντείλατο λέγων, 15.4: că Dumneazău au poruncit grăind
17. ἐπροφήτευσεν ... λέγων, 15.7: au prorocit ... zicind
18. ἐρρέθη, 5.31, 38: s-au zis
19. ἐρρέθη, 5.43: s-au grăit
20. ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, 5.21, 27: s-au zis celor dentii
21. ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, 5.33: s-au zis celor de demult
22. οὕτως γέγραπται, 2.5: asa iaste scris
23. γέγραπται, 4.4; 21.13; 26.31: scris iaste
24. πάλιν γέγραπται, 4.7: iară s-au scris
25. γέγραπται γὰρ ὅτι, 4.6, 10: că scrisu-s-au (că)
26. περὶ οὐ γέγραπται, 11.10: de carele s-au scris

27. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, 21.16, 42: au nu ați cunoscut
28. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, 21.42: n-ați cunoscut niciodată.

Bibliografie

BB = *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a celii Vechi și ale celii Noao Leage*, toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii românești, cu porunca preabunului Domn Ioan Șarban Cantacozino Basarabă Voievod..., București, 1688 [ediție modernă: Institutul Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998].

NTG = *Novum Testamentum*, Textus Stephanici A. D. 1550 cum variis lectionibus... curante F. H. A. Scrivener, Cantabrigiae, 1887 [confruntat cu *The Greek New Testament*, Fourth Revised Edition, edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Bruce M. Metzger, United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2006].

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru*, izvodit cu mare socotință, den izvod grecescu și slavonescu pren limbă rumânească..., Bălgad, 1648 [ediție modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

Blass – Debrunner 1961: F. Blass, A. Debrunner, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, English translation and revision by R. Funk. Cambridge-Chicago, 1961.

Cândea 1969: V. Cândea, *Les Bibles grecque et roumaine de 1687-1688*, în „Balkan Studies”, 10 (1969), nr. 2, p. 351-376.

Gildersleeve 1888: B. L. Gildersleeve, *On the Stylistic Effect of the Greek Participle*, în „The American Journal of Philology”, 9 (1888), nr. 2, p. 137-157.

Wallace 1996: D. Wallace, *Greek Gramamr Beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament*, Zondervan – Grand Rapids, Michigan 1996.

Moulton – Turner 1963: J. H. Moulton, N. Turner, *A Grammar of New Testament Greek. vol 3. Syntax*, T&T Clark, Edinburgh, 1963.